

1981; 1982

1983; 1984

Wingby

85-87

Wingby

84

७११

659

Printed in Turkey

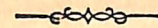
235.

0-45

ՅՈՎՀԱՆ ՈՍԿԵՐԵՐԱՆ

պր

ՍՈՒՐԲ

ԳՐԵՑ

Ա. Կ. ՍԵՔՐԵՏԵՐԱՆ

معارف عمومیہ نظارت جلیلہ سنک ۴ محرم ۳۱۰ و ۱۶ تموز
۳۰۸ تاریخلی و ۵۷۱ نومرولی رخصتنامه سیله نشر اولمشدر
مصارفی آمریقان مسجونز شرکتی طرفندن تسویه اولنهرق طبع اولمشدر

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ Ա. ԳԱԿՈՐ ՊՅՏԱՃԵԱՆ

1892

11314

3

84-2015
1590
39
9
1484

2001

ՍՈՒՐԲ

ՅՈՎՀԱՆ ՈՍԿԵԲԵՐԱՆ

Ա. ՇՐՋԱՆ

ՈՍԿԵԲԵՐԱՆԻ ԵՐԻՑԱՍԱՐԴՈՒԹԻՒՆԸ

Յ. Տ. 347—386

Printed in Turkey
ԱԿ

Սուրբն Յովհան, որ իւր պերճախօսու
թեան պատճառաւ Ոսկեբերան տիտղոսն ա
ռաւ, ծնաւ յՍնտիոք, Յ. Տ. 347, հարուստ և
տոհմիկ ընտանեաց մէջ: Իւր հայրը՝ Սեկունտոս՝
Հռոմէական կառավարութեան առաջնակարգ
պաշտօնեաներէն մին էր, և անուանի իւր զի
նուորական ծառայութեամբ: Ամբողջ Հռո
մէական պետութեան մէջ յայնժամ իրարու
հետ մրցող չորս անուանի և բարգաւաճ քա
ղաքներն էին Հռոմ, Կ. Պոլիս, Աղեքսանդրիա
և Սնտիոք: Այս վերջինը թէպէտ մեծու
թեամբ չէր հաւասարեր Հռոմայ և Կ. Պոլսոյ,
կը գերազանցէր զԱղեքսանդրիա. իսկ իւր
մեղմ և հաճելի կլիմային կողմէ առաջին
տեղը կը բռնէր ամբողջ աշխարհի վրայ: Կա

ռուցեալ Որոնդէս գետին ավանց վրայ, փոքր ինչ հեռի ծովեզրէն և շրջապատեալ գեղատեսիլ լեռներով որք զարդարուած էին դափնիներով, մրտենիներով և ուրիշ մշտադալար բոյսերով, ստուգիւ յոյժ չքնաղ էր Անտիոք, ուր կու գային կը խոնուէին աշխարհի ամէն կողմէ զուարճասէրներ: Հարուստ էր քաղաքն և յաջողակ, վասն որոյ զարմանալի չէ որ յետին աստիճան զեղխութիւն և շուայտութիւն կը տիրէր հոն: Ոսկերեքանի ժամանակ Անտիոք ունէր իբր 250,000 բնակիչ որոց իբրև կէսն էին քրիստոնեայ:

Զարմանալի իրողութիւն է թէ կանայք շատ աւելի կը յարէին քրիստոնէութեան և իրենց բարի վարուք մեծ ազդեցութիւն ի գործ կը դնէին արանց վրայ յօգուտ քրիստոնէական կրօնին. այնպէս որ Լիբանիոս, այն դարուն անուանի ճարտարախօսն յԱնտիոք, կ'ողբար Յունական դից և դիւցազանց կրօնն, և կը յանդիմանէր ժողովուրդը կծու լեզուաւ, որ փոխանակ Պղատոնի և Պիլթագորայ կրօնին՝ կ'ընդունէին իւրեանց մարց և կանանց կրօնն, այսինքն՝ զքրիստոնէութիւն: Հայեր, անհոգ իրենց զաւակաց կրթութեան մասին, յաճախ կը պարծէին նոցա անառակութեամբ. մարք և եթ կը կրթէին իւրեանց զաւակներն բարոյականի և ճշմարտութեան մէջ:

Այս բարեպաշտ և առաքինի կանանց ա-

մենէն առաջիններէն էր Անթուսա, Ոսկերեքանի մայրը: Ազնուական ընտանիքէ սերած էր նա. 20 տարեկան դեռատի հասակին մէջ, մինչ նոր յաշխարհ բերած էր զՅովհանն, Սեկունտոս մեռաւ: Մանկամարդ այրին հրաժարեցաւ աշխարհային բոլոր հաճոյքներէ, իւր կռնակը դարձուց անոնց որ կը խնդրէին իւր ձեռքը, և ինքզինք նուիրեց իւր դեռահասակ որդւոյն կրթութեան: Ստուգիւ Ոսկերեքան իւր նախնական կրթութիւնը և իւր անբիծ և անյողդողդ բնաւորութեան սկզբունքը կը պարտի Անթուսայի որ իբրև բարեպաշտ քրիստոնեայ հռչակ հանած էր ամբողջ Անտիոքայ մէջ: Կը պատմուի թէ երբ Յովհանն պատանին զառաջինն դնաց անուանի ճարտասան Լիբանիոս սովետեսին քով իբրև ուսանող, հեթանոս փիլիսոփոսն հարցուց նմա թէ ո՞վ էր և որո՞ւ զաւակ. և երբ իմացաւ թէ Յովհանն որդին է այնպիսի կնոջ մը որ հիմա հազիւ քառասուն տարեկան է և քսան տարիէ ի վեր այրի է մնացած՝ նուիրելով ինքզինք իւր որդւոյն դաստիարակութեան, ապշեցաւ և իւր աշակերտներուն դառնալով, դոչեց. «Ո՞վ սքանչելեացս, ի՞նչ ընտիր կանայք ունին այս քրիստոնեայք:» Զայս ըսաւ Լիբանիոս որ, իբրև հեթանոս ճարտասան, միշտ հակառակ կը խօսէր քրիստոնէից:

Անթուսա աշխատեցաւ շատ բարձր դաս-

տիարակութիւն տալ իւր որդւոյն. չէր շատա-
նար միայն լատիններէնով և օրէնադիտութեամբ
որք սովորական ուսմունքն էին այն դարուն՝
ստանալու համար բարձր դիրք. ոչ ալ ուղեց
նուիրել իւր զաւակը կղերականութեան կամ
վանականութեան՝ ինչպէս կ'ընէին շատ մարք
այն դարուն մէջ: Վստահ էր իւր որդւոյն
բարուց վրայ, և չվարանեցաւ զրկել զնա
մինչև իսկ հեթանոսի մը դպրոցը: Լիբանիոսի
քով ընդհուպ հռչակ հանեց Յովհանն իբրև
ճարտասան: «Քրիստոնեայք գողցան զՅով-
հան մենէ,» կ'ըսէին նոյն դարու հեթանոս
Յոյները: Անգամ մը երբ հարցուցին Լիբանեայ
թէ զո՞վ կ'ուզէր որ իրեն յաջորդէր, պա-
տասխանեց. «Յովհան պիտի ըլլար ինձ յա-
ջորդ, եթէ Քրիստոնեայ չըլլար:» Խեղճ սո-
փեստ, արդեօք կ'երևակայէր թէ պատանին
Յովհանն փառաց ի փառս պիտի բարձրանար,
մինչ իւր անունն ի մոռացօնս պիտի մատնուէր:
Յովհանն Լիբանեայ հակաքրիստոնէական և
կռապաշտական գաղափարաց դիմադրեց իւր
մօր ազդեցութեամբ և մանաւանդ Սբ. Գրոց
ուսմամբ, ուսում՝ որ յետոյ ա՛յնչափ լաւ ներ-
շնչեց զինք իւր բոլոր գրութեանց մէջ: Հե-
թանոս գրագիտին քով իւր գրական ուսումն
աւարտելէ ետքը, Յովհանն փաստաբանութեան
ձեռնարկեց ուր առաւել ևս կրնար զարգացը-
նել իւր պերճախօսութիւնը: Բայց չսիրեց այս

չափազանց աշխարհային արուեստը, յորմէ
հրաժարելով՝ ուղեց տալ ինքզինք հոգևոր
խոկմանց: Այս մասին մեծապէս ձեռնաու ե-
ղաւ նմա վեհափառ Ժերունին Մելիտոս եպիս-
կոպոս: Մելիտոս Հայ էր, ծնեալ ի Մելիտինէ
(Մալաթիա): Պարկեշտ և հեղահամբոյր բնա-
ւորութեամբ օժտեալ ծերունազարդ եկեղե-
ցական էր նա: Նախ Սեբաստիա քաղաքին
եպիսկոպոս ձեռնադրուեցաւ, բայց հերետի-
կոսական հերձուածութեանց պատճառաւ չկա-
րենալով կենալ հոն՝ Անտիօքայ եպիսկոպոս
ընտրուեցաւ յամին 360: Յովհանն երեք տա-
րի Քրիստոնէական ուսում առաւ այս հայ ե-
կեղեցականին քով, և ապա նորա ձեռամբ
մկրտուելով նուիրեց ինքզինք հոգևոր գործի:
Կ'ուզէր անապատական և մենակեաց լինել,
բայց իւր մայրն չէր ուզեր որ իւր միամօր որ-
դին լքանէ զինք և երթայ լեռները ճգնել:
«Առանձնանալ և հոգևոր մտածութեամբ պա-
րապի՞ր կ'ուզես,» կ'ըսէր նմա Անթուա, «ա-
հաւասիկ տունը. տան մէջ ըրէ ինչ որ կ'ու-
զես ընել, բայց մի՛ թողուր զիս մինակ և
չուսու:» Մելիտոս եպիսկոպոս ալ յորդորեց
զՅովհանն չլքանել իւր վշտակիր մայրը:

Յամին 370 Արիոսեանց աղանդն, որ կ'ու-
րանար Քրիստոսի աստուածութիւնը, զօրանա-
լով Անտիօքայ մէջ՝ զՄելիտոս աքսորեց իւր
հայրենի երկիրը: Անոր տեղ կային բարեպաշտ

երէցներ ընդ որս անուանին Դիողորոս . սա մեծ մխիթարիչ նաև ուսուցիչ եղաւ Յովհաննու իւր առանձնութեան մէջ : Առանձնութիւնը շատ աւելի լաւ կը գտներ Յովհանն քան աշխարհ մտները : Այս միջոցին էր որ ջերմ պաշտպան կանգնեցաւ մի քանի վարդապետութեանց զորս յետոյ լքաւ . ինչպէս չամուսնանալ, ապաշխարանք քաշել, կամ մարմինը չարչարել, և չխօսիլ : Կ'ըսուի թէ յաճախ օրերով և շաբաթներով կը նստէր առանց բառ մը արտասանելու : Այս միջոցին շատ մը թախանձական հրաւերներ եկան Ոսկեբերանի և իւր Բարսեղ ընկերոջ որ դան և եպիսկոպոս լինին : Ինք ետ կեցաւ, յորդորելով գԲարսեղ որ երթայ : Բարսեղ հաւանեցաւ եպիսկոպոս սանալ, պայմանաւ որ նա ևս ընկերանար : Ոսկեբերան խոստացաւ, բայց երբ ձեռնադրութեան օրն եկաւ, պահուրտեցաւ, թողլով գԲարսեղ միայնակ լինել եպիսկոպոս : Այս վերջինս ապա բողոքեց Ոսկեբերանի սոյն «խարդախութեան», դէմ : Այս դանդատանաց պատասխանեց Ոսկեբերան «Յաղագս ֆահանայութեան», անուն ընտիր երկասիրութեամբ որ ցայս օր ժամանակի քննադատից սքանչացման առարկայ եղած է :

Այս միջոցին պատահած դէպք մը մեծ ազդեցութիւն ըրաւ Ոսկեբերանի մտաց վրայ, ինչպէս ինքն ալ կը յիշէ յետոյ իւր մի քա-

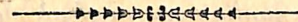
րողին մէջ : Վաղէս կայսր յոյժ խիստ հրաման մը հանած էր ընդդէմ մոգութեան . որու քով որ սոյն գաղտնի արուեստին վերաբերեալ գրութիւնք կամ այլ ինչ գտնուէին՝ վա՛յ այն անձին : Օր մը մինչ Ոսկեբերան և իւր ընկերը Թէոդորեոս կը պտըտէին Որոնդէս գետին եզրը, ջրին մէջ սպիտակ բան մը նշմարեցին : Թանկագին բան մը կարծելով Թէոդորեոս վերցուց զայն ջրին մէջէն . վա՛յ դժբաղդութեանս, մագաղաթ մ'էր սա մոգական գրուածովք : Յանկարծ զինուոր մը երևան ելաւ, լրտես մը, մոգական գրութիւններ փնտռող պաշտօնեայ մը : Ոսկեբերան և իւր ընկերը կորսուած էին, սարսափ և ահ ու դող պատած էր զերկունս ալ : Չէր մնար իրենց այլ ինչ, բայց միայն նետել գրութիւնն ի ջուր առանց ցուցնելու զայն : Զայս յաջողեցան ընել, բայց նախախնամական դիպուած մը համարեցաւ զայս Ոսկեբերան և յետ այնորիկ աւելի ջերմ փափաք ունեցաւ նուիրել իւր կեանքն Աստուծոյ :

Թուի իւր մօր մահուանէն յետոյ, որ հաւանականաբար տեղի ունեցաւ յամին 374, Ոսկեբերան որդեգրեց անապատականութիւնը ուր ինքզինք տուաւ Սբ. Գրոց և իւր ներքին մարդուն ուսման : Այն ժամանակի անապատականք կամ ճգնաւորք պարզ կեանք վարող աշխատասէր և աղօթասէր մարդիկ

էին և կը բնակէին քարայրներու և հիւղակներու մէջ: Հատորներ գրեց Ոսկերեբեան ի պաշտպանութիւն վանականութեան ընդդէմ զեղիս և անբարոյական կենաց և անոր շուայտութեանց: Վէց տարի անապատական կեանք վարեց, մանաւանդ վերջին երկու տարիներն չարաչար կը ճգնէր քարայրի մը մէջ(*), յորմէ մեծապէս խանդարելով իւր առողջութիւնը, ստիպուեցաւ լեռնէն յԱնտիոք դառնալ, յամին 380: Մեղիտոս եպիսկոպոս, որ վերադարձած էր աքսորէն, սարկաւադ կամ գրակարդաց ձեռնադրեց զՅովհան. այս թեթեւ պաշտօնի մէջ բոլոր աւելորդ ժամանակը կուտար զանազան կրօնական երկասիրութիւններ յօրինելու և վշտացելոյ միսթարական թուղթեր գրելու, որոց ոմանք տակաւին կը գտնուին: Այս միջոցին էր որ գրեց յոյժ ընտիր երկասիրութիւն մը Բաբել մարտիրոսին վրայ որոյ մարմինն ամփոփուած էր Դափնեայ անտառին մէջ: Դափնին էր Անտիոքայ արուարձանաց միոյն մէջ անտառ մը որ աշխարհի ամենէն հաճելի վայրը կը սեպուէր ի հնումն:

(*) Անտիոքէ չորս ժամ հեռաւորութեամբ վանք մը կայ, Աբ. Յովհան Ոսկերեբան անուամբ, Պիթիաս գիւղին մէջ: Այս էր, կ'ըսեն, սրբոյն ճգնած վայրը: Ամբողջ գիւղն հայաբնակ է, և վանքն, որ յոյժ հաճելի դիրք ունի, կը վերաբերի Հայոց, բայց բոլորովին աւերակ է, ինչպէս շատ ուրիշ վանօրայք Հայոց:

Ժամանակաւ նուիրուած էր Ապողոնի, և բոյն էր մեղկութեան և անառակութեան. իսկ Ոսկերեբանի ժամանակ, ի նշան փրիստոնէական յաղթութեան, Բաբել մարտիրոսին մատուռն կառուցուած էր անդ փոխանակ կռապաշտական Ապողոնին: Յուլիանոս ուրացող կայսր 362ին այլուր փոխադրել տուաւ Բաբելայ ոսկերոտիքը, և անդ հաստատեց Ապողոնեան պաշտօնը. բայց այս փոփոխութենէն քիչ ետքը Դափնին այրեցաւ: Փրիստոնեայք զայս նկատեցին իբրեւ արդար պատիժ երկնային ցասման: Ոսկերեբանի սարկաւադութեան միջոցին գրած երկասիրութիւններէն են նաև երկու հատորք, զղջման և ապաշխարութեան վրայ, որք յոյժ գեղեցկահիւս գրուածներ են:

Ոսկերերան իբրև սարկաւադ կամ գրաւարդաց չունէր պատեհութիւն ի կիր արկանել իւր ճարտարաբանութեան և հրապարակախօսութեան եղական ձիրքը: Մելիսոս վախճանեցաւ յամին 381. նորա յաջորդը Փլաբիանոս իւր իսկ եկեղեցւոյն երէց ձեռնադրեց զՅովհանն որ կ'օգնէր եպիսկոպոսին իւր պաշտամանց մէջ: Երբեմն օրուան մէկ ժամուն եպիսկոպոսը կը քարոզէր և միւս ժամուն Ոսկերերան. ընդհանրապէս շաբաթը երկիցս, շաբաթ և կիրակէ օրեր, կը քարոզէր: Յաճախ եպիսկոպոսը համառօտ ուղերձ մը միայն կ'ընէր և ապա կը հրաւիրէր զՈսկերերան որ քարոզէ. և արդէն ժողովուրդը մեծ անձկութեամբ կը սպասէր իրեն որ բեմն ելնէ: Երբեմն կը պատահէր որ առաւօտուն կանուխ քաղաքին մի հեռաւոր թաղին ժողովատեղւոյն մէջ խուռն բաղմութեան մը քարոզէր և ապա դառնար յեկեղեցի, որպէս զի ինքը քարոզ լսէր, բայց անդ նորէն կը հրաւիրուէր ի բեմ և կը ստիպուէր նորէն քարոզել: Ընդ-

հուպ մեծ հռչակ հանեց. ամէն կարգէ մարդիկ կը խոռնուէին եկեղեցին, կը ժողովէին բեմին մօտ որ բառ մը չկորուսանեն: Յաճախ երբ ուղէր վերջացնել քարոզը՝ աւելի բուռն ծափահարութիւններ կը ստիպէին զինք շառունակել: Քարոզներէն զմանս խնամով կը դրէր, զմանս յետ պատրաստութեան՝ բերնուց կը խօսէր, իսկ զմանս յանպատրաստից՝ պարագաներէն ներշնչուելով կը խօսէր: Անգամ մը մինչ յանպատրաստից կ'երթար յեկեղեցի, հրապարակին վրայ պատահեցաւ խուռն մը մուրացիկներու: Այդ օր իւր հռչակաւոր քարոզներէն մին արտասանեց որ կը սկսի սապէս. «Վսեմ և ճշմարիտ է իմ փաստս, Անտիոքայ մուրացիկները զրկեցին զիս առ ձեզ», Անգամ մ'ալ քարոզի պահուն, երբ ժողովուրդը իւր ուշադրութիւնը դարձուց վառող կանթեղներու, նա պերճ լեզուաբայտեց թէ ինքն ալ Սբ. Գրոց կենարար լոյսը կը վառէր իւր բերանին մէջ. ինչո՞ւ ուշադրութիւն չընծայուիր իրեն, որ կը կատարէ աւելի կարևոր գործ:

Յամին 387, Թէոդոսիոս կայսր հրովարտակ մը հրատարակեց որով մեծամեծ տուրքեր կը պահանջէր Անտիոքացիներէն: Բոլոր բնակիչը, այս լուրէն ահաբեկեալ, մեծ և փոքր, խոռնուցան եկեղեցին. ապա կառավարչին դիմեցին որ մեղմացնէր պահանջը. բայց անօգուտ:

Մեծ խռովութիւն ծագեցաւ, մանաւանդ քան ի մը խաղամոլ դատարկապորտներու պատճառաւ: Յուզեալ ժողովուրդը դիմեց եպիսկոպոսին որ իւր միջամտութեամբ թեթեւցնէր հրովարտակին պահանջը: Չգտնելով զեպիսկոպոսն իւր բնակարանին մէջ, կատաղի ամբոխն սպառնացաւ յաւարի տալ կառավարութեան ապարանքը: Ապա մեծ հրապարակն երթալով քանդեց տապալեց կայսեր, կայսրուհոյն և երկու արքայազուն իշխանաց, Արկադեայ և Ռնորեայ, կիսանդրիները, նախատալից և հայհոյական խաղեր կանչելով: Ապա մոլեգնեալ խուժանք քաղաքին իշխանաց միոյն տունը կրակի տուաւ. ուրիշ շատ եղեռներ գործուելու վրայ էին երբ յանկարծ դումարտակ մը զօրք վրայ հասաւ, և ապստամբութիւնը զսպեց: Գլխաւոր մեղսակիցներ, արք և կանայք, անմիջապէս ի կախաղան հանուեցան կառավարչին հրամանաւ: Բայց այս չէր բաւական չիջուցանել թէոդոսի բարկ զայն: Մնացեալ ընդդէմ ապստամբութեան մը յորում կայսերական ընտանեաց արձանք ոտնակոխ եղան: Անմիջապէս սուրհանդակներ ղրկուեցան գուժել եղելութիւնն ի Կ. Պոլիս: Յետին աստիճան սարսափի մէջ էր քաղաքը. դեռ կայսեր հրամանը չհասած՝ մեծ և ազդեցիկ մարդիկ փախան քաղաքէն ընտանեօք. ուսուցիչներ, ուսանողներ և ամէն կարգէ մար-

դիկ փութացին ի փախուստ: Խռովութեան առաջին եօթն օրերը չխօսեցաւ Ոսկերեւան, մինչև որ տեսաւ թէ ժողովուրդը փափաքելով կը փափաքէր: Յայնժամ մեղրածաւալ պերճախօսութեամբ քարոզեց Քրիստոնէական մը խիթարութեան վրայ և յորդորեց զժողովուրդն զղջալ: Բաղմութիւնն ի լուր այս հրեշտակային բարբառոյն՝ սրտատրոփ սկսաւ ծափահարել: «Ձեր ծափահարութիւնները չեն որ կը պահանջեմ ձեզմէ», կ'ըսէր նա, «այլ որ իմ խօսքերս կատարէք»: Փլաբիանոս եպիսկոպոս հակառակ իւր ծերութեան՝ անձամբ փութաց ի Կ. Պոլիս, աղաչել զկայսրն: Մեծ պահք եկած էր, դադրեցան զբօսանք, և ժողովուրդն սկսաւ յաճախել Աստուծոյ տունը: Ահա այս միջոցին, այս պարագայից տակ էր որ Ոսկերեւան արտասանեց «Քարոզք առ Անտիօքացիս», կամ «Անդրիանեականք», կոչուած հրաշագեղ քարոզները, որք ստուգիւ հրաշակերտներ են բեմասացութեան պատմութեան մէջ:

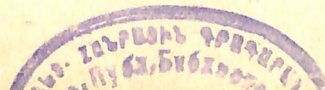
Փլաբիանոս չհասած ի Կ. Պոլիս, կայսրն ի մայաւ եղելութիւնը և երկու պաշտօնատար զրկեց յԱնտիօք քննութիւն կատարել: Յետին աստիճան խստութեամբ պատժուեցան յանցաւորաց հետ ի միասին անմեղներ ևս. արհաւիրք գործուեցան, մեծահարուստ և ազդեցիկ քաղաքացիներ, որք ամենայնիւ անմեղ էին, կամ դանակոծուեցան, կամ շղթայա-

կապ ի բանտ տարուեցան և կամ չարաչար տանջանօք գլխատուեցան: Յոյժ սրտաճմլիկ տեսարան մը կը ներկայացնէր դատարանին դաւիթը, ուր հաւաքուած էին դատապարտեւրոց ազգականք և բարեկամք: Մենակեաց ճգնաւորներ և անապատականներ, որք ցայն վայր քարայրի մէջ կը բնակէին ի լերինս, փութացին ի քաղաք՝ ազատել իրենց եղբայրները: Ճգնաւոր Մակեդոնացին, որ ալեզարդ ծերունի էր, փողոցին մէջ դիմաւորեց դատաւորները, որք ձիու վրայ հեծած կ'երթային, և նոցա քղանցքէն բռնելով ստիպեց զնոսա վար իջնել: Վեհափառ ծերունւոյն կերպարանքէն ազդուելով, դատաւորք վար իջան: Ծերունին սապէս խօսեցաւ. «Ըսէք կայսեր, սիրելիք, թէ ինքն ալ մարդ է որ ստեղծուած է ի պատկեր Աստուծոյ. դիւրին է պղնձէ արձանի մը յար և նման ձուլել հաղար հատ, բայց անհնարին է սպանեալ մարդու մը միակ մազը ողջնցնել, » և այլն: Այս և ուրիշ ճգնաւորաց սոյնպիսի առաջարկութիւնք մեծ ազդեցութիւն ի գործ դրին դատաւորաց և այլ պաշտօնատարաց վրայ, որք խոստացան աղաչել զկայսրն ի նպաստ Անտիոքացւոց: Այս եղելութիւնք առատ նիւթ կը մատակարարէին Ոսկեբերանի պերճախօսութեան, որ կը թնդացնէր զեկեղեցին առաջի խուռն բաղմութեան:

Վերջապէս պատիժ տնօրինուեցաւ Անտիոքայ որ զրկուեցաւ իւր դիրքէն իբրեւ մայրաքաղաք Սիւրիոյ: Լաւողիկէի՝ իւր դրացւոյն և նախանձորդին՝ տրուեցաւ սոյն պատիւ. թատրոնը, կրկէսը և բաղանիքը, որ Անտիոքացւոց գլխաւոր դրօսատեղիներն էին, փակուեցան: Երբ ունայնասէր Անտիոքացիք վիշտ կը յայտնէին սոյն առանձնաշնորհման և վայելմանց բարձման վրայ, Ոսկեբերան յոյժ գողար ոճով մը կը յանդիմանէր զնոսա և կը յորդորէր որ յաւէտ ուրախանան, վասն զի, կ'ըսէր, անբարոյականութիւն արտադրող միջոցներ բարձուեցան ի միջոյ: Քաղաքի մը պատիւն, կ'ըսէր, իւր բնակչաց բարեպաշտութիւնն է. և կը թուէր այն առաւելութիւններն զոր ունեցաւ Անտիոք Առաքելոց ժամանակ ի մասին տարածման ֆրիստոնէութեան: Այսու պատեհութեամբ, Ոսկեբերան յոյժ ազդու քարոզներ խօսեցաւ աշխարհիս անցաւոր փառաց և յաւիտենականութեան անվախճան երանութեան վրայ, յիշելով այն մեծատուն Անտիոքացիներն որ այժմ բանտերու մէջ կը հեծէին և որոց հարստութիւնք և ոչ մի ծառայութիւն կրնային մատուցանել իրենց:

Փլաբիանոս եպիսկոպոսին Զատիկէն քիչ առաջ ի Կ. Պոլիս հասնիլը շատ օգտակար եղաւ իւր գործոյն. ֆրիստոնեայք սովոր էին զթառատ լինել յընթացս սոյն տօնին: Կայսրն

84-2015

հրովարտակով մը ազատութիւն կը շնորհէր բոլոր բանտարկելոց, և անգամ մը «Երանի՛ թէ կարենայի դիտատեալներն ալ յարուցանել տալ» ըսաւ Փլաբիանի: «Այս բառեր», ըսաւ Ոսկեբերան իւր մի քարոզին մէջ մինչ կը հաղորդէր կայսեր հրովարտակն առ իւր ժողովուրդն, «աւելի վայելչութիւն կը շնորհեն թէոգոսիոսի քան իւր իսկ թագը. ինչո՞ւ մարդ զմարդ թշնամանէ, մինչ Տէրն մեր իւր կեանքը տուաւ մարդոց համար»: թէոգոսիոս կայսր իւր իսկ ձեռօք նամակ մը գրեց առ Անտիոք քացիա խոստանալով մոռնալ նոցա անցեալը. Փլաբիանոս փութաց Զատիկէն առաջ հասցունել զայս նամակ: Յամին 387, Զատիկին, Ոսկեբերան բեմէն ծանոյց այս ուրախալի լուրը: Ոսկեբերանի այս ոսկեղինիկ քարոզներն անպտուղ չմնացին: Մեծ արթնութիւն եղաւ յԱնտիոք. բազմաթիւ հեթանոսք գունդադունդ դիմեցին յեկեղեցի և դժբխտոնէութիւն ընդունեցին: Անհամար էր բազմութիւնն որ կը խռնուէր եկեղեցին, և որոտընդոստ ծափահարութեամբք կը թնդացունէր նուիրական կամարներն ի լուր մեծ Հռետորին ոսկի բարբառոյն. բայց Ոսկեբերան կ'ըսէր, «Մի՛ ծափահարէք զիս, մի՛ դուլէք պերճախօսութիւնս, այլ թող գործնական ազդեցութիւն ընեն քարոզներս ձեր կենաց վրայ»:

Ահա այսպիսի փայլուն յաջողութեամբ,

որ դուն ուրեք կը վիճակի մահկանացուաց, Ոսկեբերան իբրեւ երէց պաշտօն վարեց յԱնտիոք շուրջ երկոտասան տարի: Անշուշտ շահեցաւ բազմաթիւ թշնամիներ, մանաւանդ մեծատուններէն, որոց համար սոսկալի կայծակներ էին իւր քարոզք: Բայց իւր բարեկամք աւելի շատ էին. ժողովրդին մեծագոյն մասն յարած էր իրեն մեծ սիրով, ինչպէս նաև եպիսկոպոսը: Իբրեւ երէց, ժողովուրդը կառավարելու պատասխանատուութենէ ազատ, կրնար մեծ յաջողութեամբ շարունակել իւր հռետորական գործը մինչև իւր կենաց վերջը: Բայց այսպիսի հանճար մը և կրօնական եռանդով լի հոգի մը պարտէր մեծագոյն ծառայութիւններ մատուցանել քրիստոնէական կրօնին: Առիթը ներկայացաւ: Եւտրոպիոս, կայսեր հզօրագոյն պաշտօնեայն, յընթացս իւր մի պտոյտին զոր կը կատարէր կայսրութեան մէջ, գնաց նաև յԱնտիոք: Ապշեցաւ Ոսկեբերանի պերճախօսութեան վրայ: Այն ինչ դարձաւ ի Կ. Պոլիս, համոզեց զկայսրն որ փութար բերել տալ զՈսկեբերան, որպէս զի հանգուցեալ պատրիարքին տեղ ձեռնադրուէր Կ. Պոլսոյ ընդհանուր պատրիարք:

Եթէ ուղղակի առաջարկէին Ոսկեբերանի որ երթար Պատրիարք լինել ի Կ. Պոլիս, յայտնի էր թէ պիտի հրաժարէր այդպիսի պաշտօն մը ստանձնելէ, և կամ գոնէ մեծ խռովութիւն յառաջ պիտի գար Անտիոքացւոյ մէջ որք պիտի չուզէին բաժնուիլ իրենց սիրելի երէցէն։ Այս գոչուարութեանց առաջն առնելու համար Արկադիոս կայսր լուր ղրկեց Ոսկեբերանի թէ կարևոր բանի մը համար իրեն հետ տեսակցելու նպատակաւ յատուկ պաշտօնեայ մը կը ղրկէ, թող անյապաղ դիմաւորէ զնա Անտիոքայ պարիսպէն դուրս։ Այն ինչ Ոսկեբերան դուրս ելաւ իւր որորան քաղաքին որմերէն՝ դրուեցաւ ի կառս որոյ անիւք արագ արագ գլորեցան սահեցան դէպ ի պանծալի մայրաքաղաքն արևելեան կայսրութեան։ Այս եղաւ 397ին վերջերը. Ոսկեբերան իբր յիսուն տարեկան էր յայնժամ։

Իբրեւ Արքեպիսկոպոս կամ Պատրիարք Կ. Պոլսոյ՝ ամենէն նախանձելի դիրքն ունէր, որ յետ կայսերական գերդաստանին բարձրագոյնն

էր։ Իւր պերճախօսութիւնն աւելի ի հանդէս բերին երկրաշարժ մը և հեղեղ մը, որք շատ կործանում և վիշտ պատճառեցին ի Կ. Պոլիս և ի շրջակայս։ Կայսերական տօնախմբութեան մը առթիւ կարի մեծ հռչակ հանեցին իւր հռետորական ճառախօսութիւնք։ Եւդոքսիա թագուհին և Եւտրոպիոս՝ կայսրութեան առաջին պաշտօնեայն, ինչպէս նաև անհամար բազմութիւն արանց և կարանց, կը խռնուէին յեկեղեցւոյ սնանելու համար անոր մեղրածաւալ քարոզներով և թնդացունելու համար սրբատեղին իւրեանց մոլեգին ծափերով։ Գրեթէ կը պաշտէին զնա. այն փառքը զոր Ոսկեբերան կը վայելէր իւր պաշտօնավարութեան սկիզբներն՝ հազիւ ուրեք վիճակած է մահկանացուաց վայելել։ Արդ, հրապուրուած և շլացած այն պատիւներէն զորս կը շնայէին իրեն, եթէ չէր իւր սովորական պարզասիրութենէն և անկեղծութենէն, շատ զարմանալի պիտի չլինէր։ Բայց Ոսկեբերան, հեռի այդպիսի շլացումէ, բոլոր իւր հռետորական ճարտարութեամբ կը հարուածէր Կ. Պոլսոյ ղեղխութիւնը, մանաւանդ մեծատանց մէջ։ Իւր ժողովրդականութիւնը չափազանց մեծ էր, այնպէս որ չէին ուզեր որ իրմէ զատ ուրիշ մարդ ելնէր ի բեմն։ Այնչափ մը իւր տեղ Գաղատիոյ ծերունի եպիսկոպոսն հրաւիրեց քարոզել. սակայն ժողովրդեան սուլելէն և անարգելէն

խեղճ ծերունին ստիպուեցաւ վար իջնել բեմէն, ուր Ոսկեբերան ինքն ելնել պարտաւորեցաւ: Թէպէտ այսպէս ժողովուրդը կը կախուէր նորա չրթներէն, թնդացնելով զեկեղեցին ծափահարութեամբ, Ոսկեբերան կը յանդիմանէր զանոնք այս ունայն ցոյցերուն համար որք ապաշխարութեան նշանակ չէին. և բոլորովին արգելեց ծափահարութիւնն յեկեղեցւոյ: «Ես կ'ուզեմ որ լաք առ ամօթոյ, և ոչ թէ ծափահարէք զիս», կ'ըսէր յաճախ: Այս միջոցին էր որ Ոսկեբերան գոթական առաքելութիւն մը հիմնեց Քրիստոնէութիւն տարածել Գոթացւոյ մէջ: Աստուածաշունչը Գոթերէնի թարգմանել տուաւ. անգամ մը եկեղեցւոյ մէջ արարողութիւնը Գոթերէն ընել տուաւ, և ապա Աւետարանի ընդհանրական փրկարար զօրութեան վրայ խօսեցաւ:

Ոսկեբերանի թշնամիներն սկսան շատնալ. կղերականք ձանձրացան ունենալէ այնպիսի գլուխ մը, որ կը բռնադատէ զիրենք զբաղիլ հոգևոր գործերով և թողուլ արբելու զեղխութիւնը և անառակութիւնը: Եւտրոպիոս տեսաւ թէ փոխանակ դիւրանսաց մեքենայի մը, այնպիսի մէկն հանած է յաթոռ Պատրիարքութեան, որ անդադար կը յանդիմանէ զինք իւր չարութեանց և բռնաւորութեանց համար: Եւդոքսիա կայսրուհին իւր չար վարմանց համար կը յանդիմանուէր, և փոխանակ բա-

րեկարգելու ինքզինք՝ թշնամացաւ Ոսկեբերանի: Հակառակ այս ամենայն դիմադրութեանց՝ ոչ երբեք շեղեցաւ նա իւր ընթացքէն: Երկու նպատակ ունէր. նախ՝ անադարտ պահել զուտ Քրիստոնէական վարդապետութիւնը եկեղեցւոյ մէջ, և երկրորդ՝ իւր կեանքն իբրեւ ընտիր օրինակ ներկայել այլոց: Առաջինն ըրաւ ազատօրէն դատապարտելով բոլոր զանոնք, կղերական թէ՛ աշխարհական, որք կը գործէին հակառակ ուղղափառութեան: Երկրորդն ըրաւ՝ օրինակ հանդիսանալով իւր իսկ պարզ կենցաղավարութեամբ: Հրաժարեցաւ պատրիարքական սովորական ճոխութիւններէ, և այս կերպիւ խնայեալ դրամը գործածեց յօգուտ աղքատաց, անկեղանոցներ և հիւանդանոցներ հիմնելով. հարուստներն ալ ստիպեց որ իւր օրինակին հետեւին: Ի մէջ այն հաշտութեան անձանց, որք Ոսկեբերանի յարեցան, էր ազնիւ կին մը, Ողիմպիադա: Սա իւր վեշտասանամեայ հասակին մէջ ամուսնացած էր Ներքիտիոս իշխանին հետ. բայց քսան ամիս ետքը այրի մնալով սարկաւազուհի ձեռնադրուած էր Ոսկեբերանի նախորդէն՝ Նեկտարիոս Պատրիարքէն: Այս յոյժ առատաձեռն և աղքատասէր կինը ջերմեռանդն սիրով յարեցաւ Ոսկեբերանի մինչև իսկ երբ այս վերջինս մեծամեծ դժուարութեանց էր մատնուած:

Ոսկեբերանի թշնամիք կ'ըսէին թէ չափազանց հպարտ է նա իւր վարմանց մէջ։ Այսու պիտի իմանանք անշուշտ իւր ընտիր վեհանձնութիւնը, զի ոչ երբեք կը շոյէր կը շողովէր հարուստները։ Եւտրոպիոս մեծ նախաւարն յոյժ հակառակեցաւ Ոսկեբերանի և ընդհանուր Եկեղեցւոյն որ իրեն ապաստանողները կը պաշտպանէր։ Կ'ուզէր քանդել նորա առանձնաշնորհութիւնները։ Բայց նոյն գոռոզ Եւտրոպիոս իւր կծծութեան և հարըստահարութեան պատճառաւ բազմաթիւ թշնամիներ շահեցաւ, որք ձգել տուին զինք իւր փառքէն։ Ամենուն առջև ատելի էր. և վերջապէս ինկաւ մոլեգին ամբոխին ձեռքը որք, ծարաւի նորա արեան, սկսան հալածել զնա։ Ո՛ր կրնար դիմել ազատելու համար արենարբու խուժանին սուրերէն։ Դիմեց Եկեղեցւոյն, այն Եկեղեցւոյն զոր այնչափ թշնամանած և նախատած էր։ Հոս ի յայտ եկաւ Ոսկեբերանի երկնային անյիշաչարութիւնը, երբ ամենայն վեհանձնութեամբ ընդունեց զԵւտրոպիոս և իւր հրեշտակային պերճաբանութեամբ հանդարտեցուց կատաղի ամբոխն, ընտիր քարոզ մը խօսելով նոցա «Բարի արարէք ատելեաց ձերոց», համարին վրայ։ Եւդոքսիա կայսրուհին այրի կնոջ մը այգին գրաւեց յանիրաւի, որ կը յիշեցնէր Աքաբի կնոջ Յեզաբելի գրաւելն Նաբոլիդի այգին։ Ոսկե-

բերան նամակ գրեց կայսրուհւոյն և ետ պահանջեց այգին։ Այս կատղեցուց զԵւդոքսիա որ նորանոր թշնամութիւններ սկսաւ նիւթել անոր դէմ։ Հետեւեալք են մի քանին այն յանցանաց որովք իւր թշնամիք կ'ամբաստանէին զնա։ 1. Հերետիկոսական դաղաւիարներ ունի։ 2. Իւր քարոզներուն լեզուն յոյժ բարձր և բանաստեղծական է։ 3. Առանձին կը ճաշէ առանց սեղանակիցներ ունենալու։ 4. Զղջալ և ապաշխարել միշտ հնար է կ'ըսէ։ 5. Կղերականաց հակառակ կը խօսի։ 6. Թէոփիլոս, Աղեքսադրիոյ հայրապետը, որ եպիսկոպոս ձեռնադրած էր զՈսկեբերան, կ'ըսէր թէ իրեն բանադրածներն ընդունած է, և այլն, և այլն։ Ոսկեբերանի թշնամիք ժողով մը կամ Մինոզ մը գումարեցին փաղկեդոնի «Կաղնի», կոչուած թաղին մէջ, վասն որոյ սոյն ժողով «Կաղնոյ Ժողով», կ'անուանի ի պատմութեան։ Պահանջեցին որ Ոսկեբերան իբրեւ ամբաստանեալ ներկայանար ժողովոյն և պատասխանէր իրեն դէմ եղած դանդաւանաց։ Ոսկեբերան մերժեց այդ պահանջն իբրեւ ապօրէն. վասն որոյ ժողովն ալ միաձայն որոշմամբ պաշտօնանկ հռչակեց զնա ի պատրիարքութենէ, և յանձնեց զՈսկեբերան քաղաքական իշխանութեանց որպէս զի պատժուի։ Աքսոր էր պատիժը որում դատապարտուեցաւ Ոսկեբերան, բայց թուի թէ կառավարութիւնը

տակաւին լաւ չէր գիտեր թէ ի՞նչ մեծ էր նո-
րա ազդեցութիւնը ժողովրդեան վրայ: Երեք
օր շարունակ լեփլեցուն էին եկեղեցիք լսել
նորա հրաժեշտի ճառը: Մեծ խռովութիւն
կ'ականկալուէր: Զայդ արգելելու համար Ոսկե-
բերան յօժարակամ յանձնեց ինքզինք պաշ-
տօնէից որք եկած էին ձերբակալել զինք:
Հապճեպով ինաւ փոխադրեցաւ և անտի նի-
կովորիոյ ծովեզրը: Սակայն հետեւեալ օրն
աւելի ևս սաստկացաւ շփոթութիւնը: Նոյն
գիշեր ի Կ. Պոլիս պատահած երկրաշարժ մը,
իբրև երկնային ցաաման նշան նկատուելով,
աւելի ևս գրգռեց արդէն խռոված ժողո-
վուրդը: Ժողովրդական այս մեծ յուզումն
յառաջ երթալով կրնար ապստամբութիւն մը
յառաջ բերել. վասն որոյ կայսրն ստիպուեցաւ
յետս կոչել զՈսկեբերան իւր աքսորէն: Նորա
վերադարձը կատարեալ յաղթանակ եղաւ:
Պրոպոնտեայ (Մարմարա) և Վոսիորի մակե-
րեսը ծածկուած էր նաւակներով, բոլորն ալ
զարդարուած դրօշներով և խարոյկներով:
Ամենայն ուրեք նուագածութիւն և խրախճա-
նութիւն կը լսուէր: Կ. Պոլսոյ ամբողջ ժողո-
վուրդը, մեծէն մինչև փոքրը, թափած էր
ի ծովեզր դիմաւորել իւր ոսկեբարբառ քարո-
զիչը: Սէգ և խրոխտ թագուհին Եւդոքսիա,
դիտելով բոլոր այս հանդէսը իւր պալատան
պատշգամէն որ դժբաղդաբար այնպիսի դերը

ունէր զի նա չէր կրնար չտեսնել զամենայն
ինչ, աւելի ևս նախանձեցաւ ի տես իւր մեծ
ոսոխին սոյն փառաւոր ընդունելութեան:
Ժողովուրդն հոգեւոր երգերով և եկեղեցական
արարողութեամբ տարաւ հանեց իւր քարոզիչն
ի պատրիարքական դահ, և չուղեց հեռանալ
մինչև խօսէր նա քարոզ մը այն աթոռէն,
յորմէ զնա վար իջեցնել յանդգնած էին իւր
թշնամիք:

Հազիւ վեց ամիս կրցաւ կենալ Ոսկեբերան
այս անգամ ի Կ. Պոլիս: Թշնամիք պնդեցին
թէ այն որ Սինոդի մը կողմէ պաշտօնանկ ե-
ղած է, չկրնար պաշտօն վարել մինչև որ մե-
ծագոյն Սինոդ մը արդարացնէ զնա: Ոսկե-
բերան պահանջեց ուրիշ Սինոդի մը գումա-
րումը, բայց այդ չընդունուեցաւ: Սոյն միջո-
ցին Սբ. Սովիայի մօտ Եւդոքսիայի արծաթեայ
արձանը կանգնեցին, և այդ առթիւ եղած
հանդէսներ մեծապէս խռովեցին եկեղեցւոյ
մէջ քարոզութիւնը: Ոսկեբերան շատ նեղուե-
ցաւ: Այդ միջոցին էր որ արտասանեց իւր
հռչակաւոր քարոզն յորում կ'ըսէ, «Հերով-
դիադա դարձեալ կաքաւէր, դարձեալ խընդ-
րէր զգլուխ Յովհաննու Մկրտչի:», Եւդոքսիա
այս խօսքերն իրեն վրայ առաւ. կը կատղէր
և կը մռնչէր. «Աքսոր չգնացած Յեղաբելի նը-
մանցուց զիս, հիմա ալ Հերովդիադա կ'անուա-
նէ զիս:» Պահանջեց կայսրէն այս անգամ ան-

“Փառք քեզ, Աստուած, յաղագս ամենայնի
փառք քեզ:” Այս իւր սիրելի ոճն էր:

Ձերմէ բռնուած և տկարացած հասաւ
ի Կեսարիա, որոյ մի անծանօթ անկիւնը խեղճ
տեղ մը իջեանեցաւ: Ի սկզբան բժիշկ և օգ-
նական չգտաւ, բայց ընդ հուպ ամբողջ քա-
ղաքը դղրդեցաւ: Փարեաթիոս, քաղաքին արք-
եպիսկոպոսը, Ոսկերեքանի թշնամեաց կողմէն
էր, և բնաւ չերեցաւ անոր: Երկրորդ օրը քա-
ղաքին կղերականք և վանականք պաշարեցին
տունը որպէս զի վռնտեն զՈսկերեքան: Քաղա-
քին կառավարիչը գլխաց աղաչեց զփարեաթիոս
թոյլ տալ նմա հանգչիլ մինչև որ գոնէ հի-
ւանդութենէն առողջանայ. ճար չեղաւ: Եր-
րորդ օրը, մինչ ջերմով բռնուած էր Ոսկերե-
քան, կէս աւուր սաստիկ տօթին ստիպուե-
ցաւ ճամբայ ելլել: Բարեպաշտ կին մը հրա-
ւիրեց զնա իւր ամարանոցը որպէս զի կազ-
դուրուի: Մինչ կէս գիշերին հանգիստ կը
քնանար անդ, յանկարծ իւր ընկեր քահա-
նայն արթնցուց զնա գոչելով. “Ելիր, ելիր,
բարբարոսները կու գան:” Այն ժամանակ այն
կողմերն իսաւրացի ըստած լեռնական աւա-
ղակներ կային որ սարսափելի յեղուղակներ
և հուղկահարներ էին: Լուսին չկար. մա-
ռախլապատ մութ գիշեր էր: Կը վախնային
լոյս վառելէ զի մի գուցէ աւաղակները տես-
նէին: Շատ տեղեր ձիէն վար ինկաւ Ոսկե-

րեքան: Կը փախչէին որ իսաւրացուց ձեռքը
չիյնային. բայց իրողութիւնն այն էր որ ո՛չ
իսաւրացի կար, ո՛չ բան: Եպիսկոպոսին մի
մեքենայութիւնն էր այս որ անհանգիստ ընե-
լով ի փախուստ ստիպեց զՍուրբն. վասն որոյ
իրաւամբ կը գրէ նա. “Ո՛չ իսաւրացիներէ և
ո՛չ ուրիշ ո և է մէկէ մը այնչափ կը վախնամ
որչափ եպիսկոպոսներէն:”

Այսպիսի տառապանօք Կ. Պոլսէ ելնելէն
իբր եօթանասուն օր ետքը հասաւ իւր ար-
սորավայրը, ի Կոկիւսոն, որոյ անունէն անգամ
կը սոսկար. բայց նորէն կ’ըսէր, “Փառք քեզ,
Աստուած, յաղագս ամենայնի փառք քեզ:”
Կոկիւսոն, ըստ ամենայն հաւանականութեան,
հիմակուան Կէօքսիւն ըստած տեղն էր, կամ
անոր մօտ տեղ մը, որ կը գտնուի Մարաշէ
դէպ հիւսիս Հաճնայ և Ձէյթնոյ մօտ, շրջա-
պատեալ Տաւրոս լեռներէն, ուր ձմեռը ցուրտ
է, ամառը տօթագին:

Այն ատեն Հայեր կը բնակէին հոն, վասն
որոյ Ոսկերեքան “Հայաբնակ,” կ’անուանէ զայն:
Իբր 100 նամակ ունի անկէ գրուած առ զանա-
զան անձինս: Մէկ նամակին մէջ առ Ողիմպիա-
դա սապէս կը գրէ. “Հոս շատ մարդասէրներ
գտայ, հիւանդութիւնս փարատեցաւ. ա՛լ լաւ
եմ:” Այդ բարեկամաց գլխաւորն էր Սոպատ-
րոս անուն Հայ իշխան մը զոր շատ կը դուլէ
Ոսկերեքան: Ուրիշ աւելի սերտ մտերիմ մը

գտաւ յանձին Գիտակորոսի, Հայ եկեղեցակա-
նին, որ այն կողմի Հայոց վարդապետն կամ
առաջնորդն էր: Սա, լսելով Ոսկերեքանի գա-
լուստը, մարդ զրկեց մինչև ի կեսսարիա և
հրաւիրեց իւր տունը ուր զնա հիւրընկալեց
ամենայն սիրով: Ուրիշ շատ Հայեր պատուա-
սիրեցին զՈսկերեքան: Ամէն կողմէ ընծաներ
կու գային անոր, մինչև իսկ կանայք իրենց
զարդերը, ոսկի, արծաթ, և այլն կ'ընծայէին
անոր. վասն որոյ իւր նամակաց միջոցաւ յա-
տուկ կը պատուիրէր որ այլ ևս ընծայ չզրկեն
իրեն: Ընդունած ընծաներն ալ կա՛մ աղքա-
տաց կու տար, կա՛մ Իսաւրացւոց ձեռքէն
գերիներ ազատելու կը ծախսէր և կամ սովե-
լոց կը բաշխէր, վասն զի այն ժամանակ սով
եղաւ այն կողմեր: Ամառը և աշունը շատ ա-
ռողջ անցուց. բայց ձմեռը, զոր հայկական
ձմեռ կ'անուանէ, շատ խիստ էր իւր փափուկ
կազմուածքին համար: Գրեթէ երկու ամիս
շարունակ յանկողին ինկած մնացած էր հի-
ւանդ: Շատ տխուր նամակներ ունի գրած
այս միջոցիս: «Մարմինս և ոչ մէկ բանէ այն-
պէս կը չարչարուի,» կը գրէ մէկ նամակին մէջ,
«ինչպէս ցուրտէն. և չկայ բան մը որ այնպէս
օգտակար լինի ինձ ինչպէս ամառն:»

«Գեղարդը պարկի մէջ չպահուիր,» կ'ըսէ
առածը: Ոսկերեքանի պերճախօսութիւնը և
Քրիստոնէական եռանդը հոն ալ սկսաւ գործ

տեսնել: Շրջակայ գիւղօրէից բնակչաց մի մա-
սը կռապաշտ էր տակաւին: Ոսկերեքան իւր
քարոզներով մեծ արթնութիւն յառաջ բե-
րաւ: Շատ նորահաւատներ մկրտուեցան, և
այն լեռնականաց լեզուին թարգմանել տուաւ
Աստուածաշունչը: Ոմանք ապէ՛հ հետեցու-
ցին թէ Ոսկերեքան էր հայկական այբու-
բենի գտիչը. և տակաւին վատիկանի մէջ կայ
հաւաքածոյ մը զանազան ազգաց այբուբեն-
ներն հնարող անձանց, և այդ խմբին մէջ Ոս-
կերեքան նկարուած է հայ այբուբենն ի ձե-
ռին: Բայց կարճ խօսելով, որչափ ալ իմաս-
տուն և բազմահմուտ լինի Սուրբն Ոսկերեքան,
սա անուրանալի է թէ հարազատ Հայ մը միայն
կրնար լինել հայկական սքանչելի այբուբենից
գտիչ: Զարմանալին սա է որ մինչ Ոսկերե-
քան զկոկիւսոն կը լուսաւորէր, նոյն պահուն
կամ խուն ինչ յետոյ, Մեսրոպ հնարեց հայ-
կական այբուբենը, յամին 406: Մեզ Հայոցս
համար, ուրիշ շահեկան մի բան Ոսկերեքանի
մէկ ճառն է, զոր խօսեցաւ ի գովեստ Սրբոյն
Գրիգորի Լուսաւորչի՝ նորա մի տօնախմբու-
թեան առթիւ, մինչ ի կոկիւսոն էր: Ասոր յու-
նարէն բնագիրը չգտնուիր այսօր, վասն որոյ
ոմանք կը նկատեն զայն անհարազատ. բայց ԺԲ
գարուն մէջ, Շնորհալոյ ժամանակ, թարգ-
մանեցաւ ի հայ բարբառ:

Շատ համբաւ հանեց Ոսկերեքան ի կոկիւ-

սոն իսկ: Ամէն կողմէ — Կ. Պոլսէ, Անտիօքէ՝
իւր հայրենի քաղաքէն — ամէն ազգէ մարդիկ
ուխտի կ'երթային հոն անգամ մը ևս տես-
նել զնա: Բայց յանկարծ նեղութիւնը վրայ
հասաւ: 406ին սկիզբը իսաւրացիք յարձակե-
ցան Կոկիլսոնի վրայ: Ոսկեբերան ստիպուե-
ցաւ ձգել իւր տաքուկ խցիկը և թափառիլ
սառնամանեաց, անտառաց և քարայրից մէջ:
Շատ նեղութեամբ հասաւ յԱրաբիսոն, որ 40
մղոն դէպ արևելք էր Կոկիլսոնէ, այժմու
Եարփուղ ըսուած տեղւոյն մօտ: Մեծ նեղու-
թեան մէջ էր հոս, բայց տակաւին կը թըղ-
թակցէր բարեկամաց հետ, մինչև իսկ փե-
նիկեցի ֆրիստոնէից հետ ընդ որս ի վաղուց
հետէ բարեկամութիւն հաստատած էր: Իսկ
յայնժամ խռովութիւն ծագած էր նոցա մէջ,
վասն որոյ կը խրատէր զանոնք հաշտ ապրիլ
իրարու հետ: Գիշեր մը 300 զինեալ իսաւ-
րացիք յանկարծ յարձակեցան բերդաւանին
վրայ ուր Ոսկեբերան պատասպարուած էր:
Ամէն ոք ահ ու դողի մէջ էր. Ոսկեբերան կը
պատրաստուէր կրել ուրիշ յաւելեալ տա-
ռապանք ևս: Բարբառաղաբար հրոսակները
մինչև առաւօտ չմնալով ցիր և ցան եղան:

Ոսկեբերանի Կ. Պոլսէ արսորուելէն քիչ
ետքը մեռաւ Եւդոքսիա կայսրուհին որ անոր
գլխաւոր թշնամին եղած էր, և որոյ մասին
կը գրէր Ոսկեբերան. «Եթէ ուզէ, թող ար-

սորէ զիս կայսրուհին. երկիր Տեառն է լրիւ
իւրով: Եթէ սղոցել տայ զիս՝ կը յիշեմ զԵսայի,
եթէ խեղդել տայ զիս՝ միտքս կու գայ Յով-
նան, եթէ դաղանաց առջև նետէ զիս՝ զԴա-
նիէլ ունիմ աչացս առջև», փոխանակ մեղմա-
նալու, օր քան զօր առաւել բուռն և խիստ
եղան Ոսկեբերանի թշնամիք: Խորհեցան թէ
Կոկիլսոնի և Արաբիսոնի Հայք չափազանց
մարդասէր գտնուեցան առ նա. վասն որոյ
որոշեցին որ անկէ ալ արսորուի, հեռուն,
Հռոմէական պետութեան յետնագոյն սահ-
մանը, ի Լազստան, Սև ծովուն եզրն ի Պիւ-
տիոնտ, որ կը կարծուի թէ այժմու Բիցունտա
ըսուած տեղն էր Կովկաս լեռանց ստորոտը:
Յայնժամ ֆրիստոնեայ աշխարհին յետնագոյն
ծայրը կը սեպուէր այդ տեղ: Ուր որ ուզէին՝
տանէին, բայց գէթ մարդասիրաբար վարուէին
անոր հետ: Նա հիւանդ էր. 407 յունիս
ամսոյ կէսն էր. փոքր Ասիա սկսած էր տաք-
նալ: Կոկիլսոնէ մինչև ի Պիւտիոնտ 600 մղոն
է. ճամբայ չկայ. բոկոտն և հետի պէտք է
երթալ: Մերթ ձիւնապատ սառեցուցիչ լեռ-
ներէ կ'անցնէին, մերթ դժոխային տաքու-
թեամբ հրաբորբօք դաշտագետիններէ: Մա-
նաւանդ արսորաւար զինուորք յատուկ պա-
ռէր ստացած էին, Պիւտիոնտ չհասուցած,
ճամբան լմնցնել Ոսկեբերանի գործը: Երեք ա-
միս շարունակ քալեցուցին զնա. չէին թողուր

որ լուար զովացնէր խեղճը իւր յոգնած սրունքները, երբ գետ մը հասնէին: Անցնող դարձող անձանքներ անգամ, եթէ երբեք դուռնուէին, կը խղճային եղկելոյն վրայ, կ'աղաչէին զինուորները որ այդչափ խստութեամբ չվարուին. բայց անօգուտ: Արդէն մարմնով փոքր և տկարակազմ էր, և այդ ժամանակ տարիքն ալ առած: Թէև 60 տարեկան էր, բայց սաստիկ փշտը շատ աւելի ծերացուցած էր զնա: Գլուխը ճաղատ էր, և անողորմ զինուորներ կէս օրուան տաքուն կը քաշէին կը հանէին գլխարկը որ արևուն ճառագայթից տակ այրէր չարաչար: Երբեմն ալ մինչ անձրևը սաստիկ հեղեղանման կը տեղար՝ ճամբայ ընել կուտային անոր գլխաբաց և անպատասպար, այնպէս որ վրան մէկ թել չոր չէր մնար: Բայց նա պողպատէ սիրտ և աղամանդէ կամք ունէր. կը կրէր ամէն բան առանց երբեք տրտնջելու: «Փառք քեզ, Աստուած, յաղագս ամենայնի փառք քեզ», կ'ըսէր ու կը կրկնէր:

Այս կերպով եկան մինչև Կոմանա կոչուած գիւղաւանը որ Եւդոկիա քաղաքէն 7-8 մղոն հեռի էր, և որ մինչև հիմա ծանօթ է Կիւմէնք անուամբ: Հոս էր Բասիլիսկոս վկային գերեզմանը, որոյ վրայ մատուռ ևս չինած էին: Բասիլիսկոս բնիկ Անտիոքացի էր, հայրենակից Ոսկերեքանի: Սեպտեմբեր 13ի գիշերն հոն իջևանեցան: Չափազանց յոգնած և

տկարացած էր Ոսկերեքան. առաւօտուն աղաչեց զինուորներն որ քիչ մը ուշ ելնեն ճամբայ, այնպէս որ ինքն աղօթէր այն սուրբին վկայարանին մօտ: Այս փոքրիկ խնդիրն անգամ մերժուեցաւ. «Օն, քալէ՛», և քաշքըռ տելով ստիպեցին զնա քալել խորտաբորտ տեղերէ իբր 3-4 մղոն ևս: Սակայն երբ տեսան որ ա՛լ չէր կրնար քալել և ընդհուպ պիտի մեռնի, ստիպուեցան դառնալ Բասիլիսկոսի վկայարանը: Ոսկերեքան զգաց թէ մահը մօտեցած էր. բոլոր ոյժը ժողվեց, ճերմակ հագուստներ ուղեց, զոր շնորհեցին նմա. հանեց պատառատուն ցնցոտիները, և յօտից ցլուխ համակ սպիտակ հագաւ, ինչպէս յայնժամ սովորութիւն էր հագուեցնել մահամերձները: Իւր վերջին աղօթքն արտասանեց և աւանդեց հոգին ի սեպտեմբեր 14, 407: Իւր սուրբ շրթներէն չսուեցան դանդաւանաց խօսքեր. իւր վերջին մրմունջն էր, «Փառք քեզ, Աստուած, յաղագս ամենայնի փառք քեզ»: Պատահմամբ այն օր յուլիտ եկած էր ի Կոմանա մեծ բաղնիքիւն, որը մեծ հանդիսիւ թաղեցին զՈսկերեքան: Նորա մահուան լուրը մեծ աղղեցութիւն դործեց իւր Պոլսեբնակ բարեկամաց վրայ. թշնամիք անգամ սկսան ամչնալ, և տակաւ առտակաւ զգացին սոյն կորստեան մեծութիւնը:

Իւր մահուանէն 31 տարի ետքը, Կ. Պոլսոյ Պրոկղ պատրիարքը մեծ բազմութեան առջև ներբողական ճառ մը խօսեցաւ Սսկեբերանի վրայ, նկարագրելով անոր մեծամեծ ծառայութիւններն և արժանիքը: Մեծ յուզում յառաջ եկաւ ժողովրդեան մէջ որք կը պահանջէին Սսկեբերանի գէթ մարմինը բերել Կոմանայէ ի Կ. Պոլիս: Կայսրը, փոքրն թէնդոս, որ Սսկեբերանի ձեռքը մկրտուած էր, կը փափաքէր բերել տալ նորա ոսկրները. վասն որոյ յատուկ մարդ ղրկուեցաւ ի Կոմանա, յորմէ մինչև ի ֆաղկեդոն արժանայարգ քահանաներ իրենց ուսոց վրայ բերին ոսկրները: Անտի յոյժ շքեղ հանդիսիւ տարուեցաւ ի Կ. Պոլիս, ուր ամփոփուեցաւ Առաքելոց եկեղեցւոյն մէջ յամին 438, յունվար 27:

Մեծ պերճաբան հրապարակախօս էր Սուրբ Յովհանն Սսկեբերան. եթէ չէր գերազանցեր զԴեմոսթենէս և զԿիկերոն, ետ ալ չէր մնար անոնցմէ հռետորական արուեստին մէջ: Իսկ իւր ամբողջ կեանքն է մեծագոյն պերճախօսութիւն մը որ նկարագիրն է ճշմարիտ ֆրիստոնէի, ֆրիստոնէի՝ որ քայլ առ քայլ կը հետեւի իւր մեծ վարդապետին: Իւր գրութեամբք եզական մնացած է Սսկեբերան ի մէջ նախնի եկեղեցական մատենագրաց: Կ'ըսուի թէ մեկնաբանական քարոզներ խօսած է ամբողջ Աստուածաշնչի վրայ, Ծննդոց գիրքէն սկսեալ

մինչև ցՅայտնութիւն: 800 հատոր գիրք և 12,000 ճառ կամ քարոզ գրած լինելը կ'ըսեն մեր հայկական Յայսմաւուրք: «Պատմաբանող ճառից հազարաց երկուասանից և բիւրաւորաց», կ'ըսէ մեր գրիչներէն մին: Անշուշտ ժամանակը սոցա բոլորն ալ չէ հասուցած առ մեզ. իսկ ինչ որ հասած է մինչև առ մեզ, այն իսկ կը կազմէ ահագին քանակութիւն: Ծննդոց գիրքին վրայ 75 քարոզ, Սաղմոսաց վրայ 58, Մարգարէից վրայ 77, Գործոց վրայ 54, Պօղոսի թղթոց վրայ 244 քարոզ. սոքա միայն հատակոտորներն են իւր ընդարձակածաւալ մեկնութեանց: Իւր գլուխ գործոցը կրնայ սեպուիլ Մատթէի մեկնութիւնը, որ ստուգիւ հրաշալի գրութիւն է: Եթէ ցաւալի բան մը կայ, այն ալ սա է թէ այս մեկնութեան հայկական թարգմանութիւնը, որ մեր գրականութեան ոսկեղինիկ դարուն մէջ կատարուեցաւ ի ձեռն մեր հանճարեղ և ժրաջան թարգմանչաց, ամբողջովին չէ հասած առ մեզ: Բայց ինչ որ հասած է, բաւ է գաղափար տալ թէ՛ հեղինակին և թէ՛ թարգմանչին մեծ կարողութեան վրայ: Մեր նախնիք ի հայ բարբառ թարգմանեցին նաև Սսկեբերանի գրութիւններէն Պօղոսի թղթոց մեկնութիւնը, Յաղագս ֆահանայութեան գիրքը, Յովհաննու մեկնութիւնը, ճառերէն զոմանս, և Եսայեայ

մեկնութիւնը: Այս վերջնոյս բնագիրը կորսու
լինելով, Ոսկեբերանի սոյն երկասիրութիւն
միայն մեր նախնեաց անխոնջ աշխատութեամբ
հասած է մեր դարուն: Մօտ տարիներս Հա
յերէնէ ի լատին ալ թարգմանեցին զայն մեր
արդի ուսումնականք: Սոյն հայ թարգմա
նութեանց վրայ պարտիմք յաւելուլ և ճառն,
զոր խօսեցաւ ի գովեստ Սբ. Լուսաւորչին մե
րոյ, և որ արդէն հայկական բուրումն ունի
ծայրէ ի ծայր:

Իբրեւ վերջաբան քիչ բան կը մնայ մեզ ը
սել: Ստուգիւ հրաշալի անձ էր Սբ. Յովհան
Ոսկեբերան: Թէպէտ 1,500 տարիներ անցած
են յորմէ հետէ գրեց կամ ճառեց նա իւր
քարոզներն և մեկնութիւնները, այսու ամե
նայնիւ այսօր չկայ Սբ. Գրոց մեկնիչ մը, որ
չգիմէ նախ սոյն ոսկեղինիկ հրաշագեղ գրուա
ծոց իբրեւ անսպառ աղբիւրի: Կ'արժէ որ
մէն մի երիտասարդ փառաքի ապրիլ և
գործել այնպէս որպէս ապրեցաւ և գործեց
ՍՈՒՐԲՆ ՅՈՎՀԱՆ ՈՍԿԵԲԵՐՍՆ:

1981
1982
1983
1984

ՀՀ Ազգային գրադարան

1984
NL 61

NL0028932

ՀՀ Ազգային գրադարան

1984
NL 61

NL0028931

ՀՀ Ազգային գրադարան

1984
NL 61

NL0028930

ՀՀ Ազգային գրադարան

1984
NL 61

NL0028929

8-30

1925

1928

